

number of neologisms that has negative connotation belong to the group called “categories of users on social networking services” also “emotional state” and “dependence on social networking sites”. A small number of neologisms have a positive connotation, most of them belong to the group “personal life on social networking services”, “events” and “kinds of women”. Neutral connotation is peculiar to neologism the major number of which is classified as “abstract phenomena” and “financial operations”. We often find examples with ironic, dismissive and rude meaning and less with neutral, positive emotional evaluation is even less common than neutral. We have also found that a significant number of neologisms belong to Twitter social networking site.

Key words: emotional evaluation, neologism, social networking site, thematic groups, semantics.

Стаття надійшла до редколегії
15.01.2015 р.

УДК 811.133.1'373.47 '42(045)

Галина Морєва

Про комунікативно-прагматичний потенціал апроксиматорів

Мета статті – спроба дослідити комунікативно-прагматичний потенціал репрезентантів категорії при-близності (апроксимації) – так званих апроксиматорів. Об'єктом дослідження виступають найбільш частотні апроксиматори французької мови *presque, à peu près, environ* у художній літературі. Наявність апроксиматора перед словом указує на його приблизну відповідність референту (Rx), яка не має знакового відображення (внаслідок своєї новизни або довільності), але ідентична за певними ознаками іншому референту (Rw), словесно відображеному в мові. Вибір мовцем того чи того апроксиматора не довільний, він диктується передусім їх семантикою, тісно пов'язаною з етимологією, яка полягає в різноспрямованості / односпрямованості при-близності, а також у ступені наближеності до точки відліку. Суттєвим також є тип мовної оцінки – раціональної (об'єктивної) або емоціональної (суб'єктивної).

Ключові слова: категорія при-близності (апроксимації), апроксиматори, односпрямованість / різноспрямованість при-близності, раціональна / емоційна оцінка.

Постановка наукової проблеми та її значення. Понятійні категорії та їх репрезентація у різних мовах уже не перше століття привертають увагу вчених.

Мовні засоби вираження категорій якості, кількості, простору, часу, причини, наслідку тощо неодноразово ставали об'єктом дослідження таких учених, як О. Есперсен, І. І. Мещанінов, С. Д. Кацнельсон, М. М. Глухман, З. Я. Тураєва, В. З. Панфілов, С. О. Швачко, Л. Д. Чеснокова, П. В. Чесноков та багатьох інших і, відповідно, по-різному відтворювалися в їх концепціях.

Проте кількісна семантика «вивчалася в минулому столітті ширше та інтенсивніше, ніж інші понятійні (розумові) категорії. Це пов'язано не тільки з наростаючою цінністю інформації про кількість, а й з новаторськими ідеями у лінгвістичному трактуванні теми, що привело до розширення її предметної області» [6, с. 345–346]. Таке новаторство, на нашу думку, зумовлене не в останню чергу сплеском інтересу до вивчення категорії при-близності (апроксимації) і її виражальних мовних засобів [7].

Аналіз досліджень цієї проблеми. Категорія при-близності посідає важливе місце у семантичному просторі мови: «Неможливість точної номінації – такий надзвичайно поширений, добре відомий випадок, коли ми звикли до усіх цих *почти, что-то вроде, так сказать, a sort of, nearly, pour ainsi dire, ungefähr, fast* і не завжди помічаємо ці “слова при-близності”» [12, с. 72] (тут і далі переклад наш. – Г. М.).

Проблема вивчення при-близності іменуння не нова. Вона постала перед філософами й логіками ще в V ст. до н. е. у вигляді відповідних апорій, але через певний час на тисячоліття відійшла на другий план. Нею змогли детально зайнятися лише наприкінці XIX – на початку XX ст. у зв'язку із вивченням у логіці основ математики і виявленням парадоксів теорії множин [7].

Вдалу класифікацію теоретичних підходів до вивчення проблеми при-близності створив один із піонерів її вивчення – С. Л. Сахно, детально зупинившись на так званих «неграматичних» підходах:

1) логіко-семантичному (Дж. Сейдок, Дж. Лакофф), відповідно до якого апроксиматори називаються «обмежувачами» (*hedges*); 2) немодальному (Д. Болінджер), що пояснює, чому багато апроксиматорів розглядалися як слова ступеня ознаки (інтенсиви); 3) аргументативному (О. Дюкро) [13, с. 35].

Що стосується безпосередньо лінгвістичних досліджень категорії приблизності, тут спостерігається велика розпорошеність і фрагментарність їх вивчення. Найбільш детально функціонування апроксиматорів представлено в синхронно-описовому аспекті на матеріалі французької [13], англійської [15], німецької [11] мов. З'являються порівняльно-типологічні дослідження апроксиматорів різноструктурних мов [8].

Окремі фрагментарні, доволі нечисленні дослідження апроксиматорів у різних мовах присвячені їх стилістичному вивченню (в межах одного твору – роману Г. Уеллса «Людина-невидимка»); робляться кроки з вивчення функціонально-семантичних аспектів приблизних номінацій і взаємного впливу цих факторів у процесі мовної комунікації (ми детально аналізували ці дослідження в роботі [8]).

Останні десятиріччя відзначені комунікативно-прагматичним підходом до вивчення різних мовних явищ: «Системно-функціональний опис мови у сучасному мовознавстві не обмежується традиційними підходами до аналізу мовних категорій, проте розширює свої межі за рахунок звернення до прагматичного аспекту і дослідження контекстно-ситуативних факторів функціонування тих чи тих мовних засобів та ефективності впливу на одержувача тексту» [4, с. 68–69].

У зв'язку з новим підходом апроксиматори починають досліджувати з іншого погляду. Так, на прикладі італійської мови вивчають найбільш поширені лексичні засоби, які автор дослідження називає реалізаторами категорії неточності: іменники (*la gente, una decina, una tonnellata; fenomeno, elemento, persona, effetto* и т. п.), прикметники типу *vero, migliore* тощо, деякі займенники [10].

Н. В. Вязьмітіна кваліфікує апроксиматори англійської мови типу *rather* і *sort of* як форматори зниження категоричності висловлювань і робить висновок, що ці лексеми здатні надавати висловлюванню відтінки невизначеності, невпевненості, нерішучості, сумніву, коливання, нейтралізуючи іллокутивну силу висловлювання [2, с. 29].

Проте такі дослідження і сьогодні нечисленні і здебільшого фрагментарні.

Таким чином, актуальність і новизна цієї проблеми не викликають сумнівів, бо пов'язані з вивченням приблизного, неточного іменування.

Мета статті – спроба дослідити комунікативно-прагматичний потенціал репрезентантів категорії приблизності (апроксимації) – апроксиматорів у художньому тексті.

Відповідно до мети поставлено такі завдання: 1) з'ясувати семантичну природу приблизності; 2) дослідити функціонування апроксиматорів на рівні породження і сприйняття мовлення; 3) проаналізувати роль апроксиматорів як текстоутворювальних факторів.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Згідно з визначенням «апроксимація (латин. *approximāre* – наближатися) – наближене висловлювання якихось величин через інші, простіші чи відоміші величини» [5, с. 41].

Мовна категорія приблизності (апроксимація) представлена засобами усіх мовних рівнів: фонетичного, морфологічного, словотвірного, лексичного, синтаксичного. Найбільш репрезентативними є лексичні апроксиматори типу: **фр.** *presque, à peu près, environ, quasi, quasiment, quelque, approximativement*; **рос.** *почти, приблизительно, около, чуть (ли, было) не, едва (ли) не, примерно*; **укр.** *майже, мовби, приблизно, коло, біля, ледве не, мало не, трохи не* тощо.

Наявність апроксиматора перед словом вказує на його приблизну відповідність референту (Rx), яка не має знакового відображення (зважаючи на свою новизну або похідні), але ідентична за деякими показниками іншому референту (Rw), що словесно відображений у мові [15, с. 60].

Проте ступінь приблизності цієї відповідності референту визначений відповідно до семантики самого апроксиматора, що можна помітити уже на рівні словникових визначень: апроксиматори відрізняються ступенем висловлюваної точності і напрямом приблизності, тобто односпрямованістю / різноспрямованістю (особливості семантики апроксиматорів, зокрема французької та української мов, детально проаналізовано в роботі [8]).

Предметом дослідження у цій статті є виділені у французькій мові лексичні апроксиматори *presque, environ, à peu près* як найбільш частотні у текстах різних стилів, насамперед у творах художньої літератури.

Вибір того чи іншого апроксиматора зумовлено передусім відмінностями у його семантиці, а це стає помітним уже на парадигматичному рівні. Як зазначалося вище, висловлювана за їх допомогою

приблизність має різну спрямованість, що, у свою чергу, тісно пов'язано з етимологією досліджуваних лексем.

Так, *environ*, що походить із латинського висловлювання *in gyrum* «обертаючись навколо» (латин. *gyrus* означає *cercle*), показує різноспрямований характер приблизності і вживається у французькій мові тільки для позначення приблизної кількості, вираженої здебільшого числівниками.

Етимологічно *presque* і *à peu près* тісно пов'язані, оскільки у своїй основі мають слово *près*, яке походить від латинського *pressum* і означає близькість до точки відліку, тобто до апроксимованого компонента. Відрізняє їх невеликий нюанс: *presque* – щось лише трохи відрізняється від X, *à peu près* – цьому лише трохи не вистачає, щоб бути X. Саме цей нюанс є важливим для визначення ступеня приблизності: *presque* показує тільки односпрямовану приблизність, *à peu près* може виражати односпрямовану й різноспрямовану приблизність [7, с. 12–13].

Яку ж інформацію може виокремити людина із конструкції приблизності? *Environ* і *à peu près* використовуються зазвичай у разі несуттєвості, небажання, ускладненості точного визначення:

(1) – *Comment avez-vous lié connaissance?*

– *Comme on lie connaissance sur les bancs. J'ai remarqué que c'était le printemps, et il m'a répondu que l'air était plus doux, que la semaine précédente.*

– *C'était environ deux ans et demi?*

– *A peu près. Je n'ai pas noté la date sur mon agenda* [19, p. 401].

І той, хто допитував (комісар Мерре), і той, кого допитували, використовують апроксиматори зі значенням різноспрямованої приблизності. Однак їхні цілі при цьому різні. Комісар лише здогадується про час знайомства убитого із тим, кого допитують, не володіючи достовірною інформацією, тому вживає *environ*. Той, кого допитують, краще інформований про ті події, але від відповіді ухиляється, свідченням чого є остання фраза *Je n'ai pas noté la date sur mon agenda*, тому вживає *à peu près*.

(2) – *Ils ont pu déterminer à peu près l'heure de la mort?*

– *Selon eux, il était environ deux heures du matin. Entre une heure et demie et trois heures, mais plutôt vers deux heures* [20, p. 123–124].

Уживання *à peu près* у питанні викликане прагненням комісара якомога точніше з'ясувати час здійснення злочину. Проте його колега-співбесідник, обираючи для відповіді *environ*, ніби знімає з себе відповідальність за точність переданої інформації, даючи цим зрозуміти, наскільки складно встановити точний час.

Окрім семантики апроксиматора, надзвичайно важливу роль відіграє екстралінгвістична ситуація мовлення і жанр літератури. Так, у творах детективного жанру під час опису параметричних характеристик злочинів автори найчастіше вдаються до *environ*, як до найменш суб'єктивного із апроксиматорів. Аналіз мовного матеріалу показав, що *environ* уживається у тих ситуаціях, точність визначення яких ускладнена і неможлива. При цьому охарактеризовані приблизно кількісні параметри оповіді найчастіше вживаються із невизначеним артиклем.

Будучи більш «суб'єктивним» порівняно з *environ*, *à peu près* вживається у висловлюваннях, у яких експліцитно або імпліцитно представлений еталон порівняння (об'єкт або суб'єкт). Це висловлювання типу *l'âge de qn, être du même âge (du même nombre, de la même taille, du même prix, etc.), être de l'âge de qn*.

Наведені апроксиматори використовуються здебільшого в емотивно-нейтральних контекстах. На противагу їм *presque* слугує для підсилення повідомлюваної інформації. Це зумовлене його семантикою – здатністю показувати близькість до точки відліку, тобто до вираженого приблизно компонента висловлювання. Здатність *presque* посилювати кількісну інформацію, на нашу думку, виражається у тому, що *presque* рідко узгоджується з числівниками, на противагу двом попереднім. Така узгоджуваність стає можливою тільки у певній комунікативній ситуації за наявності певної комунікативної установки.

(3) – *I want to go to grand pa's ..., dit le petit garçon.*

– *No, darling, you are not big enough yet.*

– *Mais j'ai presque cinq ...*

– *Say it in English.*

– *I am nearly five, dit Jean-Noël qui commençait à larmoyer.*

– *Now don't cry. You'll go next time* [16, p. 123–124].

У цьому випадку маленький хлопчик свідомо вживає *presque*, умисно збільшуючи свій вік. Мета такого підсилення – прагнення вплинути на гувернантку, переконавши її у тому, що він уже досить великий, щоб піти з дорослими.

Розглянувши випадки приблизного вираження кількості, варто зазначити, що переважно «прагматичність» таких висловлювань виражена слабо, за винятком специфічних випадків. Спираючись на положення В. Г. Гака про типи мовної оцінки, ми також ділимо її на раціональну та емоційну [3, с. 279], розуміючи під першою кількісну оцінку, що спирається на спільність соціальних стереотипів.

Раціональну оцінку можна назвати об'єктивною. Вплив об'єктивної оцінки зазвичай менш яскраво виражений, бо той, хто говорить, вживає приблизну номінацію замість точної, прагне надати словам більшої достовірності через зниження категоричності. У таких конструкціях використовується безпосередній тип номінації: «У випадках безпосередньої номінації відсутня образність..., при цьому особа мовця ніби відсувається у тінь, і створюється враження об'єктивної оцінки» [1, с. 10].

На відміну від оцінки раціональної (об'єктивної), такої, що впливає на розум адресата, емоційна оцінка впливає на почуття та емоції. Шкали оцінок як такої тут немає, проте ця оцінка не довільна. Вона ґрунтується на суб'єктивному сприйнятті мовця (того, хто пише). Тому про неї можна говорити як про суб'єктивну оцінку.

(4) *J'avais vingt-trois ans, des yeux battus comme si j'avais fait l'amour jour et nuit, et une peau de bébé; ces cheveux presque blancs avaient donné un résultat saisissant, j'étais ravie* [21, р. 344]. У цьому випадку відбувається просте уточнення якості за допомогою апроксиматора, що показує невелику відмінність у відтінку кольору, його своєрідну градуальність. Приблизне визначення якості ґрунтується на сприйнятті кольору мовцем.

(5) *Les cheveux blonds, presque blancs, partagés par une raie médiane, descendaient à plat, encadrant les joues pâles, et étaient coupés droit à la hauteur des mâchoires; le menton avait un dessin triangulaire* [17, р. 45]. Тут апроксиматор співвідноситься з двома прикметниками одночасно: уточнюючи *blanc*, він водночас підсилює прикметник *blond*, показуючи, до якої міри було світлим волосся героя. Таким чином, відбувається уточнення ознаки через її інтенсифікацію.

(6) *Je montai les marches en m'embarrassant dans ma robe et frappai à la porte d'Anne. Elle me cria d'entrer. Je m'arrêtai sur le seuil. Elle portait une robe grise, d'un gris extraordinaire, presque blanc, où la lumière s'accrochait, comme à l'aube, certaines teintes de la mer. Tous les charmes de la maturité semblaient réunis en elle, ce soir-là* [18, р. 50].

Виступаючи засобом оцінки, апроксимативна конструкція у цьому разі характеризує не тільки незвичний колір сукні. Колір тут є ніби призмою, через яку проявляється характеристика Анни. На це в цілому спрямований увесь текстовий відрізок: лексика, що характеризує подив дівчинки, яка увійшла до кімнати («завмерла на порозі»), детальний опис незвичного кольору сукні, який порівнюється з передсвітанковим кольором моря, і, нарешті, завершальна фраза, що підводить підсумок зовнішній характеристиці Анни. Таким чином, автор дає опосередковану характеристику-оцінку своїй героїні, примушуючи захоплюватися не стільки кольором сукні, хоч і незвичним, скільки самою жінкою, викликаючи до неї симпатії читача.

Апроксиматор *presque* слугує своєрідним засобом градації якості всередині одного компонента висловлювання, а засоби, «що дають змогу здійснювати градування, шкалування ознаки, утворюють особливу мовну категорію – категорію інтенсивності (або ступеня) ознаки» [14, с. 11]. Таким чином, функція цього апроксиматора полягає в інтенсифікації апроксимованого компонента висловлювання для надання йому більшої точності, яскравості, виразності, а суб'єктивна оцінка, впливаючи на почуття адресата, виступає більш ефективним ілюкутивним засобом.

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Апроксиматори відіграють важливу комунікативно-прагматичну роль у висловлюванні і тексті, про них з повним правом можна сказати що «дволиккий Янус, обернений одним боком у висловлювання, до складу якого вони (у цьому випадку апроксиматори. – прим. наша) входять, в іншій своїй іпостасі надсилають об'єктивне комунікативне навантаження тому, хто сприймає текст...» [9, с. 53].

Вибір апроксиматора не довільний. Його зумовлює насамперед семантика апроксиматора, яка тісно пов'язана з етимологією і полягає у різноспрямованості / односпрямованості приблизності, а також у ступені близькості до точки відліку. Суттєвим є тип мовної оцінки – раціональної (об'єктивної) або емоційної (суб'єктивної).

Проблема дослідження комунікативно-прагматичного потенціалу апроксиматорів різних мов дуже перспективна і заслуговує на пильну увагу лінгвістів. Перспективними також можуть стати дослідження стилістичного застосування апроксиматорів, їх перекладознавчі та лінгводидактичні аспекти.

Джерела та література

1. Акуленко Л. Г. Выражение неопределенно большого и неопределенно малого количества в немецком языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Германские языки» / Акуленко В. В. ; Киев. гос. ун-т им. Т. Г. Шевченко. – Киев, 1987. – 25 с.
2. Вязьмітіна Н. В. Апроксиматори як лексичні засоби зниження категоричності / Н. В. Вязьмітіна // Синтаксис, семантика і прагматика мовних одиниць : зб. наук. пр. – К. : НМК ВО, 1992. – С. 28–33.
3. Гак В. Г. К типологии лингвистических номинаций / В. Г. Гак // Языковая номинация: Общие вопросы. – М. : Наука, 1977. – Кн. 1. – С. 230–293.
4. Карпетова Е. Г. О прагматических факторах функционирования категории компаративности / Е. Г. Карпетова // Форма, значение и функции единиц языка и речи : материалы докл. Междунар. науч. конф. В 3 ч. Ч. 2. – Минск : МГЛУ, 2002. – С. 68–69.
5. Кондаков Н. И. Логический словарь / Н. И. Кондаков. – М. : Наука, 1971. – 656 с.
6. Мечковская Н. Грамматическая категория числа и выражение количества в русском языке // Sonderdruck aus *Quantität und Graduierung als kognitiv-semantische Kategorien*. Herausgegeben von Helmut Jachnow, Boris Norman und Adam E. Suprun unter Mitarbeit von Tina Drechsler und Zilka Idrizović. – Wiesbaden : Harrassowitz Verlag, 2001. – S. 339–380.
7. Морева Г. Г. Структурно-семантичні особливості апроксиматорів французької мови (у зіставленні з українською) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / Морева Г. Г. ; ДонНУ. – Донецьк, 2000. – 22 с.
8. Морева Г. Г. Структурно-семантичні особливості апроксиматорів французької мови (у зіставленні з українською) : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / Морева Галина Георгіївна. – Донецьк, 2000. – 212 с.
9. Николаева Т. Н. Контекстно-конситуативная обусловленность высказывания и его семантическая цельность (к вопросу о функции русских частиц) / Т. Н. Николаева // Русский язык. Текст как целое и компоненты текста. Виноградовские чтения XI. – М. : Наука, 1982. – С. 46–63.
10. Пономаренко О. В. Лексичні засоби «неточної мови» / О. В. Пономаренко // Проблеми семантики слова, речення та тексту : зб. наук. ст. – К. : КНЛУ, 2001. – Вип. 7. – С. 197–200.
11. Пристинская Т. М. Семантический и прагматический аспекты приблизительных номинаций / Т. М. Пристинская // Структура и семантика простого, сложного и осложненного предложения : межвуз. сб. науч. тр. – Л., 1988. – С. 44–54.
12. Сахно С. Л. О приблизительных номинациях / С. Л. Сахно // Иностр. яз. в высш. шк. – 1982. – Вып. 17. – С. 72–80.
13. Сахно С. Л. Приблизительные номинации современного французского языка : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.05 «Романские языки» / Сахно С. Л. – М., 1983. – 16 с.
14. Шейгал Е. И. Градация в лексической семантике : учеб. пособие к спецкурсу / Е. И. Шейгал. – Куйбышев : Куйбышев. гос. пед. ин-т им. В. В. Куйбышева, 1990. – 96 с.
15. Шкот И. Л. Апроксиматоры в современном английском языке / И. Л. Шкот // Вестн. Киев. ун-та. Романо-германская филология. – 1979. – Вып. 13. – С. 60–63.
16. Druon M. Les grandes familles / M. Druon. – Paris : Calmann-Lévy, 1964. – 381 p.
17. Druon M. La volupté d'être / M. Druon. – Paris : Julliard, 1965. – 256 p.
18. Sagan F. Bonjour tristesse / F. Sagan. – Paris : René Julliard, 1978. – 180 p.
19. Simenon G. Maigret et l'homme au banc // Simenon G. Romans. – Moscou : Progrès, 1968. – P. 298–431.
20. Simenon G. Maigret et le voleur paresseux / G. Simenon. – Paris : Presses Pocket, 1972. – 192 p.
21. Triolet E. Cahiers enterrés sous un pêcher // Triolet E. Le premier accroc coûte deux cents francs. – P. : Denoël, 1983. – P. 291–406.

Морева Галина. О коммуникативно-прагматическом потенциале аппроксиматоров. Целью статьи является попытка исследования коммуникативно-прагматического потенциала репрезентантов категории приблизительности (аппроксимации) – так называемых аппроксиматоров. Объектом исследования выступают наиболее частотные аппроксиматоры французского языка *presque, à peu près, environ* в художественной литературе. Наличие аппроксиматора перед словом указывает на его приблизительное соответствие референту (Rx), которое не имеет знакового отображения (ввиду своей новизны или производности), но идентично по некоторым признакам другому референту (Rw), словесно отображенному в языке. Выбор говорящим того или иного аппроксиматора не произволен, он диктуется в первую очередь их семантикой, тесно связанной с этимологией и заключающейся в разнонаправленности / однонаправленности приблизительности, а также в степени ее

близости к точке отсчета. Существенным является тип языковой оценки – рациональной (объективной) или эмоциональной (субъективной).

Ключевые слова: категория приблизительности (аппроксимации), аппроксиматоры, однонаправленность / разнонаправленность приблизительности, рациональная / эмоциональная оценка.

Moreva Galina. Of the Communicative and Pragmatic Potential of Approximators. The aim of the research is to study the communicative and pragmatic potential of the representatives of the category of approximation – the so-called approximators. The aim has identified the following range of objectives of the research 1) to reveal the semantic nature of approximation; 2) to research approximators functioning at the level of speech production and speech reception; 3) to analyze the role of approximators as text forming factors. The object of the research is most frequent French approximators *presque, à peu près, environ* in fiction. The presence of an approximator before the word indicates its approximate correspondence to the referent (Rx), which has no sign representation (because of its novelty or derivativeness), but by certain indications it's identical to another referent (Rw), which is verbally represented in the language. The choice of this or that approximator is not arbitrary, but it depends, in the first place, on semantics which is closely connected with etymology and lies in multidirectionality and unidirectionality of approximation and also in the extent of its closeness to the reference point. The type of language evaluation – rational (objective), that influences the mind of the hearer, or emotional (subjective), that influences his feelings, is significant.

Key words: the category of approximation, approximators, the communicative and pragmatic potential, multidirectionality / unidirectionality of approximation, rational / emotional evaluation.

Стаття надійшла до редколегії
22.01.2015 р.

УДК: 811.112.2'42

Ірина Панченко

Адресатна референція як засіб реалізації Принципу Ввічливості

У статті проаналізовано стратегічний потенціал експліцитних та імпліцитних форм адресатної референції в межах соціолінгвістичної та прагмалінгвістичних концепцій ввічливості. Адресатна референція може реалізуватися експліцитно за допомогою адресатних займенників чи іменних структур, або імпліцитно, тобто за умов уникання прямого позначення адресата висловлення. Залежно від характеру комунікативної ситуації, соціальних параметрів комунікантів та низки специфічних чинників одна й та сама форма звернення може сприйматися як ввічлива або неввічлива та мати і позитивні, і негативні коллокуції. Нетипове комбінування прономінальної та іменної форм звернення здатне впливати на соціальну дистанцію між інтерактантами. Якщо соціальні статуси комунікантів асиметричні, адресатні форми можуть відрізнятися. Доречно обрана форма звернення може сприяти встановленню дружньої, неконфліктної атмосфери спілкування, а недоречно, навпаки – призвести до небажаних ефектів у спілкуванні чи навіть до комунікативної невдачі.

Ключові слова: адресат, адресатна референція, адресатний займенник, ввічливість, дистанція, експліцитний, звернення, імпліцитний.

Постановка наукової проблеми та її значення. У руслі сучасних лінгвопрагматичних студій феномен міжособистісної комунікації розглядається набагато ширше, ніж суто процес інформаційного обміну. Особлива увага приділяється соціопрагматичним аспектам комунікації, що стосуються забезпечення ефективної інтеракції комунікантів та досягнення ними певних комунікативних цілей. Поведінка або висловлення адресанта інтерпретується з позиції його ставлення до адресата та характеру відносин між ними [23, с. 3]. Таким чином, уміння відбирати адекватний мовний матеріал для вербалізації власних інтенцій, беручи до уваги ситуацію спілкування й особистість співрозмовника, є однією з основних складових частин комунікативної компетенції мовця, що формується в процесі його соціалізації [3, с. 391].

До глобальних правил спілкування та мовленнєвої поведінки належить доречно, відповідна комплексу ситуативних та соціально-узуальних умов форма звернення до адресата [5, с. 79]. Пронімінальні чи номінальні форми звернення виконують не лише контактовстановлювальну функцію, а й